

Nr 561

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till lag om samhällets vård av barn och ungdom (barnavårdslag) m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 10 föreslås att den nuvarande barnavårdslagen skall ersättas av en ny lag i ämnet. Förslaget utgör resultatet av en inom socialdepartementet verkställd överarbetning av barnavårdskommitténs år 1956 avgivna förslag till ny barnavårdslag. Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebär bl. a. att barnavårdsnämndernas plikt att ingripa, då barn i sina hem utsättes för en för deras kroppsliga eller själsliga hälsa farlig behandling eller då barn är i fara att utvecklas ogynnsamt på grund av fostrares bristande förmåga eller olämplighet såsom fostrare, utsträcker till att avse även barn mellan sexton och aderton år. Befogenheten att omhändertaga vanartiga barn för uppfostran, då åtgärder befunnits gagnlösa eller ej medfört rättelse, föreslås ersatt av en plikt därtill. Omhändertagandet i sådana fall skall dock ske ej såsom hittills för *skyddsuppfostran* utan för *samhällsvård*. Under denna beteckning skall dessutom liksom enligt nu gällande lag innefattas sådana omhändertaganden som sker för att hereda bl. a. nödlidande, sjuka eller föräldralösa barn särskild vård. Beteckningen skyddsuppfostran slopas sålunda. En nyhet är vidare, att barnavårdsnämnd skall äga omhändertaga underårig för utredning. Som längsta tid för sådant omhändertagande föreslås fyra veckor. Nuvarande lags bestämmelser om att vissa ledamöter i barnavårdsnämnd skall ha särskilda kvalifikationer föreslås slopade. Däremot har bestämmelsen att, där så lämpligen kan ske, juridisk sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden bibehållits.

Vissa huvudfrågor

Att samhället i den mån föräldrarnas omsorg om barnen saknas eller är bristfällig skall bereda barnen vård och, då tillrättaförande åtgärder kräves, särskild fostran, framstår för oss såsom en synnerligen viktig grundsats. Den rätt som barnen sålunda äger till en efter deras anlag avpassad och såvitt möjligt god fostran är självfallet av största värde för deras utveckling till lyckliga individer och goda samhällsmedborgare. Vi har särskilt velat framhålla detta, enär det synes oss som om förslaget, med ibland alltför neutrala uttryck, såsom uttrycket "är i behov av särskilda tillrättaförande åtgärder" i 25 §, omskrivit det faktum att den

underåriga är i behov av fostran. Att den unge i sådant fall erhåller fostran är ju av största värde för honom, och det vore synnerligen olyckligt om det föreslagna uttrycket skulle föranleda att verksamhetens huvudsyfte bleve straffande åtgärder. Än viktigare än tillrättaförande ingripanden är enligt vår mening att hos den unge skapa en vilja till hänsyn mot omvärlden och en av övertygelse uppburen aktning för de handlingsmönster som, grundade på humanism och kristen tro, bestämt utformningen av vår civilisation. Vi anser oss dock med hänsyn till att syftemålet med samhällets barnavård i 1 § anges vara att främja en gynnsam utveckling av de unga kunna förutsätta att behandlingen även skall gå ut på att bibringa den unge en sådan inställning och finner oss därför kunna godtaga förslaget i denna del.

Den förut nämnda utsträckningen av barnavårdsnämnds plikt att ingripa även beträffande ungdom mellan 16 och 18 år är enligt vår mening befogad. Härvid kan vi i huvudsak ansluta oss till de skäl föredragande statsrådet anfört. Såsom av statsrådet relateras har det framträtt behov av att kunna skydda även ungdomar i nämnda ålder mot en uppenbart olämplig uppväxtmiljö. Den utvidgning av nämndernas verksamhetsområde som förslaget i denna del innebär behöver enligt vår mening icke inge betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt. Barnavårdsnämndernas ingripanden i hemmen har enligt vår uppfattning präglats av stor försiktighet, och det kan säkerligen med fog antagas att ingripanden i hemmen beträffande ungdomar i nämnda ålder icke kommer att företagas utan giltiga skäl.

Den på grundval av bestämmelserna i nu gällande barnavårdsdrag utvecklade verksamheten har enligt vår mening i stort sett varit framgångsrik. Det skall emellertid inte förnekas att verksamheten i många fall icke varit nog kraftfull och att särskilt ingripandena mot asociala beteenden ofta varit allt för svaga samt slentrianmässigt utformade. Nämndernas verksamhet beträffande kriminella eller eljest asociala ungdomar har emellertid särskilt i storstäderna varit svår. Måhända kan en viss lättnad förväntas då år 1962 antalet ungdomar i åldern 16—18 år blir mindre. Det kan emellertid enligt vår mening befaras att barnavårdsnämnderna icke skall kunna tillfredsställande uppfylla den dem enligt förslaget tilltänkta uppgiften att resocialisera de kriminella ungdomar som är under 18 år. Härför talar i viss mån den under senare år alltmer tilltagande och till sin art allt svårare ungdomsbrottsligheten. Nämndernas konstruktion såsom förtroendevalda barnavårdande organ synes icke särskilt väl lämpa sig för vidtagande av tillrättaförande åtgärder mot kriminell ungdom. Detta gäller särskilt olika former av frihetsberövanden. För de nämndledamöter vilka är personligt bekanta med den underåriges föräldrar och övriga släktingar kan ett beslut att beröva den unge friheten ofta framstå

som så obehagligt att beslutet, trots att det borde fattas, fördröjes — med de risker för fortsatt brottslig verksamhet och skadligt inflytande på den underårige kamrater som detta för med sig. Det nu sagda talar enligt vår mening närmast för att i vart fall alla ärenden rörande tvångsomhändertagande för skyddsuppfostran och för i 30 § nämnd utredning obligatoriskt skulle hänskjutas till domstol för avgörande. Vi håller också, före, att ur rättssäkerhetssynpunkt domstol skulle vara mer lämpad än barnavårdsnämnd att avgöra sådana ärenden. Behov av att kunna vidtaga sådana åtgärder föreligger emellertid. Då vi emellertid förväntar att bestämmandet av reaktion mot grova brott av ungdomar under 18 år även i framtiden skall åvila domstolarna, och då vi är förvissade om att barnavårdsnämnderna i fortsättningen liksom hittills kommer att noga söka beakta rättssäkerhetskravet, finner vi oss böra godtaga förslaget i denna del. Vi förutsätter dock att frågan om domstols medverkan i nämnda ärenden icke anses slutgiltigt löst utan att frågan, sedan erfarenheter av lagens tillämpning vunnits, måtte göras till föremål för nya överväganden.

Ehuru sålunda åtskilligt i förslaget ingett oss tvekan, är en ökad och mera effektiv insats av barnavårdsnämnderna i fråga om asocial ungdom så angelägen att vi ej vill motsätta oss att en ny lagstiftning i ämnet genomföres. Tillkomsten av en ny barnavårdslag torde också kunna medföra ett välbehövligt ökat intresse för den offentliga ungdomsvården. I nedan anmärkta avseenden har vi dock funnit skäl föreslå ändringar i det framlagda lagförslaget.

Barnavårdsnämnds sammansättning

De nuvarande bestämmelserna om att i nämnden skall ingå vissa personer med särskild sakkunskap har enligt vår mening varit till gagn för verksamheten och har även ofta medfört att nämnderna därigenom tillförts krafter som varit villiga att åtaga sig det betungande uppdraget som ordförande i nämnden. Vi kan emellertid ansluta oss till de skäl föredragande statsrådet anfört mot tvingande föreskrifter om att ledamot skall vara på visst sätt kvalificerad. En regel att viss sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden kan emellertid vara av ett icke ringa värde såsom handlingsnorm för de därav berörda. Med hänsyn till vikten av att förhör och övrig utredning drives enligt i stort sett de principer som gäller för domstol liksom med hänsyn till rättssäkerhetskravet i stort, hälsar vid med tillfredsställelse att förslaget kommit att upptaga en anvisning om att juridisk sakkunskap bör vara företrädd inom nämnden. — Med införandet av nioårig skolplikt kommer det att bli av allt större betydelse, i synnerhet för den förebyggande verksamheten, att en nära kontakt upphålles mellan skola och barnavårdsnämnd. Denna kontakt

sker bäst genom att någon i kommunen anställd lärare inväljes i nämnden. Kommunerna har enligt vår uppfattning haft goda erfarenheter av de lärarrepresentanter som enligt nuvarande bestämmelser skolat ingå i nämnden. Med införandet av den nioåriga skolan blir det av vikt att även den insikt om barnens beteende och den sakkunskap som högstadiets lärare besitter företrädes inom nämnden. Det synes oss därför värdefullt att rekommendationen i 7 §, att juridisk sakkunskap bör vara företrädd, kompletteras med en rekommendation att lärare bör ingå i nämnden. Rekommendationen om inval av lärare och jurist kan lämpligen göras i en mening med följande formulering: I nämnden bör finnas lärare även som, där så lämpligen kan ske, företrädare för juridisk sakkunskap.

Skyddsuppfostran och samhällsvård

Barnavårdskommitténs förslag att sammanföra skyddsuppfostran och samhällsvård till ett institut synes ha avstyrkts av de flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan. Vi finner också starka skäl tala för att bibehålla två begrepp i fråga om nu avsedda omhändertaganden, och vi vill framhålla att det förefaller oss synnerligen olustigt om ett litet barn, som måste tagas om hand exempelvis därför att dess föräldrar plötsligt avlidit, skulle omhändertagas under samma namn som kriminella ungdomar. Såsom medicinalstyrelsen framhållit skulle nämnda sammanförande av instituten ofta kunna föranleda irritationsskapande missförstånd och medföra icke obetydliga olägenheter för den som skall handha bestämmelsernas tillämpning. Kommitténs mening att särskiljandet av de två instituten övervägande varit till olägenheter för barnavårdsverksamheten i stort synes icke heller ha fått något avsevärt stöd från remissinstanserna. Enär, såsom barnavårdsnämnden i Stockholm framhållit, den principiella gränslinjen bibehållits såväl i fråga om indikationerna för omhändertagande som beträffande reglerna för vårdens upphörande, torde det bidra till klarhet i lagen att även den terminologiska uppdelningen bibehålles. Om emellertid genomförande sker av strafflagberedningens förslag att införa beteckningen skyddsfostran för det nuvarande begreppet ungdomsfängelse, bör namnet skyddsuppfostran icke kvarstå, och vi vill med hänsyn härtill föreslå att institutet skyddsuppfostran i den nya lagen erhåller namnet *samhällsfostran* och att beteckningen *samhällsvård* bibehålles för att beteckna de fall av omhändertagande som avses i förslagets 31 §. Erforderliga ändringar i och tillägg till lagtexten torde kunna utarbetas av vederbörande utskott.

Omhändertagande för utredning

Att möjlighet öppnas att för utredning omhändertaga barn i de fall då sannolika skäl föreligger för ingripande med stöd av 25 § synes oss

befogat. Det är emellertid av största vikt att den unge erhåller starkast möjliga garantier för att detta omhändertagande icke skall bestå längre än absolut nödvändigt. Från denna synpunkt anser vi att kommittén bättre än föredragande statsrådet beaktat den enskildes krav på rätts-säkerhet. Kommittén hade nämligen föreslagit att dylikt omhändertagande finge avse högst två veckor och att efter ny prövning tiden, om utredningen i ärendet mötte särskilda svårigheter, finge förlängas med högst två veckor. Vi finner oss böra föreslå att 30 § andra stycket erhåller motsvarande lydelse.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 10 måtte antaga den föreslagna barnavårdslagen med de ändringarna, att

1. 7 § första stycket erhåller lydelsen: Ledamöter och suppleanter i barnavårdsnämnd väljas av kommunens fullmäktige till det antal fullmäktige bestämma. Antalet ledamöter må dock icke vara under fem. I nämnden bör finnas lärare ävensom, där så lämpligen kan ske, företrädare för juridisk sakkunskap.
2. för sådan behandling, som avses i 29 § införes beteckningen samhällsfostran, samt
3. 30 § andra stycket erhåller lydelsen: Omhändertagande för utredning må avse högst två veckor. Efter ny prövning må, om utredningen i ärendet möter särskilda svårigheter, nämnda tid förlängas, dock högst med ytterligare två veckor; samt
att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de ändringar i lagförslaget som föranledes av vad ovan under 2. hemställts.

Stockholm den 27 januari 1960

Gunnar Hedlund

Nils G. Hansson

Lars Eliasson

i Skegrie

i Sundborn

Anders Pettersson

Per Svensson

J. W. Petttersson

i Dahl

i Stenkyrka

i Norregård